

Les obres públiques i la transformació territorial

Ramon Ganyet i Solé

Enginyer de Camins, Canals i Ports, a Treballs Públics del MICG des de 1972 al 1982
rganyet@ciccp.es

Resum

Les obres públiques i la transformació territorial

Durant deu anys Treballs Públics del MICG va contribuir a la modernització de l'Administració andorrana en un context de canvi econòmic i social molt rellevant. Les necessitats d'obra pública eren molt evidents però l'estructura territorial encara no estava del tot ajustada a la projecció del futur. Les obres públiques han tingut moltes evolucions, i cal veure com les transformacions inicials van influir en la progressió posterior.

Resumen

Las obras públicas y la transformación territorial

Durante diez años Trabajos Públicos del MICG contribuyó a la modernización de la administración andorrana en un contexto de cambio económico y social muy relevante. Las necesidades de obra pública eran muy evidentes, pero la estructura territorial todavía no estaba del todo ajustada a la proyección del futuro. Las obras públicas han tenido muchas evoluciones, y es necesario ver cómo las transformaciones iniciales influyeron en la progresión posterior.

Résumé

Travaux publics et transformation territoriale

Pendant dix ans, les Travaux Publics du MICG ont contribué à la modernisation de l'Administration Andorrane dans un contexte de mutation économique et sociale très remarquable. Le besoin de travaux publics était très évident mais la structure territoriale n'était pas encore complètement adaptée à la projection de l'avenir. Les travaux publics ont connu de nombreuses évolutions, il faut juste voir comment les transformations initiales ont influencé la progression ultérieure.

Abstract

Public works and territorial transformation

For ten years, the MICG's Public Works Department contributed to the modernization of the Andorran Administration in a context of very relevant economic and social changes. The need for public works was very evident but the territorial structure was not yet fully adjusted to foreseeable future needs. Public works have undergone many evolutions, and it remains to be seen how the initial transformations have influenced subsequent progression.

es Valls d'Andorra van preservar durant molts anys unes condicions polítiques particulars sobre les quals se sustentava un sistema d'administració social molt similar al de les altres valls pirinenques. Les condicions econòmiques per a la població, d'uns 5.000 habitants entre tots els pobles, estaven lligades sobretot a la terra i la ramaderia, però també havien passat per transformacions puntuals com l'explotació de les fargues a la vall del Madriu i la vall d'Ordino. El territori no havia canviat gaire fins que no arribaren els telègrafs a finals del segle XIX i, sobretot, fins que la carretera de la Seu no arribà –el 1908– fins a la frontera i –el 1916– fins a Andorra la Vella. El canvi següent va ser l'arribada de la llum, als volts de la dècada de 1914. En aquesta dècada es construïren diverses petites centrals hidroelèctriques: a la Tabacalera Andorrana SA, a Sant Julià (la Mútua Elèctrica), a Encamp i dues més transcendents: el salt del roc de les Anelletes a Andorra la Vella, que el 1920 va donar origen a Nord Andorrà, i el salt d'Escaldes el 1929-31, que va donar origen a Forces Hidroelèctriques d'Andorra S.A. La concessió de FHASA va comportar la compensació de construir les carreteres generals d'Andorra la Vella fins a les fronteres, i de les valls del Nord fins a Arinsal i Ordino. Aquest desplegament, efectuat en les dues dècades següents, fou essencial per desenclavar el país. En els anys 1930, algunes circumstàncies van incidir molt especialment per a l'obertura a l'exterior: la concessió a FHASA¹ de l'aprofitament de l'aigua; les primeres llicències bancàries² i, sobretot, l'impacte de les convulsions polítiques i socials –des de la República Espanyola de 1931 fins a la Guerra Civil de 1936/39– amb efectes immediats

sobre el comerç i l'acollida de refugiats. La recuperació del trasbals a Espanya, i el terrible episodi de la Segona Guerra Mundial, no van permetre a les Valls evolucionar gaire, fins que el 1948 es van autoritzar nous bancs per operar a Andorra;³ el 1959 el Pla d'Estabilització va canviar les bases econòmiques de la política financera espanyola; i els primers anys de la dècada de 1960 un incipient fenomen del turisme es va desplegar per tot Europa i va propiciar que el MI Consell General autoritzés a estrangers la possessió de residències.⁴ Fins el 1960 la població s'havia mantingut lleugerament per sobre dels 6.000 habitants. Les dues guerres seguides –la d'Espanya entre 1936/39 i la Mundial entre 1939/45– van afectar molt particularment Andorra i, en aquells anys de tan trasbals, les obres públiques van deixar de ser prioritàries. Però en les dècades de 1950 i 1960, quan l'economia es va començar a despertar, les carreteres generals principals ja s'havien desplegat pel territori i els Comuns, gràcies a les carreteres secundàries, també van permetre accedir a tots els nuclis habitats i als boscos per explotar la fusta com a recurs econòmic. Algunes serradores industrials van dedicar-se a obrir pistes forestals i a treballar materials per a la construcció.

Òscar Ribas explica a les seves memòries que, a principis del segle xx i fins el 1940, l'Administració andorrana general es limitava a una dotzena de persones: el secretari del Consell General, la secretària del Síndic, el nunci, un o dos agents de duanes, un o dos caminers i un servei d'ordre compost per un cap i sis agents (creat el 1931). Amb aquestes persones ja n'hi havia prou per fer funcionar aquell país.

En els primers anys 1960/70 es va produir la cristallització de les administracions bàsiques de la modernització del país, nascudes de la sincronia de la governança del Consell

General en les dues sindicatures de Julià Reig i la de Francesc Escudé, amb l'oportuna devoció de joves professionals molt competents. Van sorgir en tan sols una dècada: el Servei de Telecomunicacions d'Andorra⁵ el 1967, la Caixa Andorrana de Seguretat Social el 1968, Treballs Públics del MI Consell General el 1969, la Clínica Verge de Meritxell⁶ el 1969, el Cos de Policia⁷ el 1974 i el Centre Nacional d'Informàtica d'Andorra (CNIA) el 1975.

L'any 1961 es va iniciar un nou cicle polític de renovació al Consell General i als Comuns. La Sindicatura de Julià Reig i Josep Baró era potser la representació més palesa del canvi. Les obres públiques també foren objecte de transformacions.

Com és comprensible, els accessos internacionals van ser una de les primeres preocupacions. Sobretot, l'accés a França pel port d'Envalira; però també l'accés a Vicdessos pel port de Rat, a través de la Massana i Ordino; i, per l'altra banda, els accessos a Espanya pel coll de la Botella i pel port de Cabús cap a Tor i Alins –a la vall Farrera–; així com l'accés a Os de Civís, des de Sant Julià. Totes les parròquies maldaven pel que els era més proper, com és natural, i solia passar molt sovint que es descuidava l'interès general.

La polèmica més sonada fou la de l'accés a França per túnel. A la segona meitat dels anys 1960, en sorgiren estudis preliminars per molts llocs, amb diferents longituds i accessos, per un costat i l'altre del forat: per Envalira, des de Grau Roig; pel port Dret, des de Soldeu; per Rialb i el port de Siguer, i altres. Fins i tot el copríncep General de Gaulle va prometre el 1967 que hi hauria túnel cap a França!

El túnel cap a França es va polititzar molt: no va arribar mai a terme sota el port de Rat, entrada de la vall de Soulcem i Auzat, malgrat que el 1977 la carretera va accedir fins a l'entrada del túnel a 2.300 m; el túnel d'Envalira, de 2.900 m

1. La concessió a FHASA fou atorgada pel MI Consell General l'any 1929. L'energia hidroelèctrica es va posar a disposició del creixement econòmic andorrà i la construcció de les carreteres generals –la carretera G2 cap a la frontera francesa del Pas de la Casa, i la carretera G3 cap a la Massana i Ordino– van modernitzar el país.

2. L'any 1929 el MICG autoritzava operar el Banc Agrícola i Comercial d'Andorra, i l'any 1930 s'autoritzava obrir oficina sucursal a la Caixa de Pensions i Estalvis.

3. Crèdit Andorrà i Banca Mora, entre altres.

4. Els Decrets de 1955 i, sobretot el de 1965, van atorgar als estrangers el dret de comprar terrenys i el dret de comprar pisos.

5. STA va mudar el nom cap a Andorra Telecom el 2008.

6. La clínica ha evolucionat cap a l'hospital N. S. de Meritxell.

7. La Policia ha passat en 90 anys de 7 a 300 policies.

de longitud, dins de territori andorrà a 2.050 m, va ser construït en concessió el 1999 i obert el mes de setembre de 2002.

Bonaventura Adellach i Baró (Llorts, 1929-2021) va constatar el 1967 els grans dèficits tècnics de l'Administració andorrana, adscrita sobretot a la Junta de Serveis Públics del MICG. Es va crear el Servei de Treballs Públics del MICG, en base a un contracte de prestació de serveis que, malgrat el caràcter privat, en molts aspectes feia funcions d'Administració pública. La feina es pagava per projectes i direccions d'obra, segons les tarifes⁸ dels arquitectes i dels enginyers suïssos, aplicades als pressupostos reals de certificació de l'obra acabada.

El Servei de Treballs Públics (TP) va començar oficialment el dia 2 de juny de 1967, en la Junta de Serveis Públics. Conseqüentment, el Consell General va nomenar Bonaventura Adellach director de l'Oficina Tècnica del Departament de Serveis Públics el 19 de juny de 1967. No va ser fins el 1969 que el Consell General va crear les oficines tècniques, de gestió independent, però destinades a treballar per a l'Administració. El gener de 1977 van concloure la seva activitat per a què el Servei d'Obres Públiques del MI Consell General, dirigit per Eron Estany i Vidal, comencés a funcionar, ja al Govern.

Vies de comunicació

Els primers projectes estaven dedicats a la modernització de les carreteres. La població va augmentar més del 7 % anual acumulatiu i el turisme, a partir de la dècada de 1960, va motoritzar les vies de circulació, provocant per primera vegada les reiterades i enutjoses cues de trànsit. El pont de la Margineda sobre la Valira fou refet i a Sant Julià es va fer el primer projecte de desviació per una nova via més ampla (16 m d'amplada semblava molt per a alguns contraris al canvi),⁹ amb un especial sistema de

compensació de l'expropiació de terrenys amb les plusvàlues de les finques confrontants.¹⁰ L'invent de cessió de terrenys no va durar gaire i els costos de les expropiacions han estat un fre al progrés de la utilitat pública de les carreteres.

Des del punt de vista més transcendent, l'aportació de TP va consistir en la reglamentació dels permisos de construir a la vora de les carreteres. Amb molta polèmica, el Consell General¹¹ va classificar les carreteres generals en zones: zona A, per als nuclis urbans (13 m); zona B, per a les desviacions dels pobles (variable, 20 m); i zona C, en camp obert (20 m). Els permisos per construir en zona C tenien un límit físic, marcat per TP, separats els 10 m reglamentaris –més sobreamples en zona corba– de l'eix corresponent al futur projecte de rectificació de la carretera. Dos conceptes nous foren així instituïts: d'una banda, l'amplada de reserva es comptava a partir d'un eix que podia ser diferent a l'existent; de l'altra, el propietari del terreny havia d'entendre que la propietat estava restringida pel dret d'edificar en zona d'eixample de carretera. Aquest procediment –que ara a tothom li sembla normal– va costar molt de fer entendre a alguns resistents. Avui, sense aquelles disposicions de reserva de terreny, no es podria circular per Andorra.

Com és natural, Treballs Públics havia d'ocupar-se de les carreteres. Efectivament, una de les primeres activitats, continuada durant deu anys, fou la millora de les carreteres generals i el projecte i la construcció de les carreteres secundàries. Cada any, en funció dels pressupostos disponibles, el Consell General, a través de la Junta de Serveis Públics, en fixava les prioritats i les actuacions. El seguiment dels projectes es feia en reunions periòdiques de freqüència mensual i en visites sobre el terreny, quan les circumstàncies ho recomanaven. En aquella època, el parroquialisme era molt evident i els membres de la Junta

8. *Société Suisse des Ingénieurs et des Architectes SIA. Règlement 103. Édition 1969.* Per tenir aplicació a Andorra, en el contracte es va convenir un descompte del 30 % en els percentatges d'aplicació sobre els pressupostos locals.

9. *At pompam et ostentationem*, es deia que tenia les dimensions d'autopista.

10. Els terrenys residuals que no s'acolliren al conveni de compensació van trigar 9 anys a ser expropiats i ocupats per la via pública.

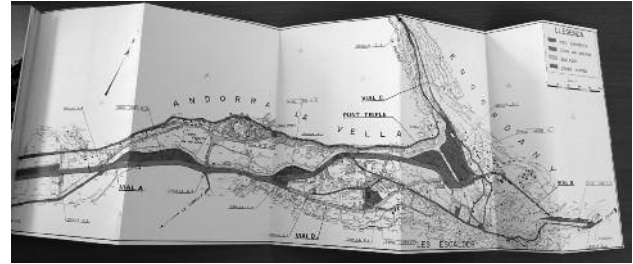
11. Ordinació del MI Consell General de 4 de juliol de 1969.

procuraven, com és lògic, per la seva circumscripció electoral. D'entre molts projectes de l'època, destacaria l'eixamplament i rectificació de la carretera G2 al port d'Envalira (1972-74) que, amb la inversió¹² en mitjans de neteja de neu, va comportar una connexió gairebé segura fins al Pas de la Casa; i, potser també, el nou túnel de Sant Antoni, a la G3 en direcció a la Massana;¹³ i, més endavant, el projecte de protecció de la carretera sobre Soldeu, amenaçada encara ara per les allaus. Sistemàticament, també va començar l'estudi de les allaus sobre les carreteres.¹⁴ A partir de 1972, progressivament, totes les carreteres generals es van pavimentar amb aglomerat asfàltic en calent, afegint seguretat i confort a la circulació. Treballs públics també va realitzar nombrosos projectes de carreteres secundàries per accedir als pobles i als nuclis més aïllats, preservant sempre uns criteris de traçat, pendent i amplada homologables.

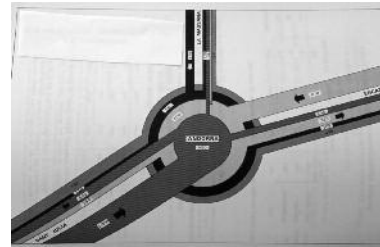
El nus gordià de la circulació era l'aglomeració d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany. La congestió de trànsit començava a esdevenir un dels primers problemes del país. L'avantprojecte de *xarxa de nous vials a la parròquia d'Andorra* fou la resposta del moment.

La xarxa de nous vials a la parròquia d'Andorra

La canalització del trànsit per les carreteres existents era, a principis dels anys 1970, clarament ineficient, sobretot per falta d'espai per deixar circular el nombre creixent de vehicles. La resposta de TP a la Junta de Serveis Públics va anar precedida d'estudis relatius a les estadístiques del trànsit, enquestes de mobilitat, estudis relatius al creixement d'importació de mercaderies a les fronteres i al creixement de la població, entre altres. L'any 1972 es van fer unes simplificades prognòs de població per a l'any 2000.¹⁵ Una reflexió general sobre el creixement era obligada.

1972. Estadístiques de circulació a l'aglomeració andorrana

1972. La xarxa de nous vials a la Parròquia d'Andorra. Alternativa 1

En base als nous plànols topogràfics, es varen projectar – a nivell d'avantprojecte– uns vials importants (29 m d'amplada total d'ocupació) i les connexions a la xarxa viària del moment. Hi havia algunes solucions alternatives entre el centre de l'aglomeració i la desviació per l'obaga d'Escaldes. Els traçats contemplaven una sortida en túnel cap a Encamp i una altra en túnel cap a la Massana. Alguns estudis geotècnics puntuals confirmaven la vulnerabilitat de la vessant dels Feners, a Escaldes.

La novetat, però, fou la visió urbanística general que el nou plantejament portava associada i, en especial, la reserva de 14,3 hectàrees de terreny per a futures zones d'espai verd públic, i la indicació que calia preveure aparcaments.

12. A finals dels anys 1960, el MI Consell General va recuperar la gestió directa de l'explotació hivernal del port d'Envalira, constituint un eficient equip humà ben equipat amb mitjans mecànics moderns, per treure la neu del port.

13. Projecte amb la col·laboració del Centre d'Equipament de Túnel CETU de França.

14. En col·laboració amb *Eaux et Forêts* i CEMAGREF de França.

15. En aquell moment Andorra comptava amb 21.425 residents. La hipòtesi més probable apuntava, per a l'any 2000, als 85.000 residents, encertant aproximadament la població resident real que després es va assolir.

En total, la proposta afectava 37 hectàrees. Crec que la proposta no va deixar indiferent a ningú. Alguns propietaris s'hi oposaren aferrissadament per preservar els seus interessos més directes. Però el MI Consell General no es va atrevir a rebutjar les noves idees i va decidir “congelar” durant uns anys els terrenys afectats. Aquesta sàvia decisió va permetre, bastants anys després, abordar l'urbanisme de l'aglomeració urbana de la capital d'Andorra en millors condicions, quedant finalment més oberta la xarxa viària principal del país.

Geodèsia, mapes, plànols topogràfics

De les mostres més aparents de sobirania, la confecció de mapes del país potser és la que es fa més evident. Fa cinquanta anys, la representació de les Valls d'Andorra venia de la cartografia dels dos estats veïns i de publicacions de geògrafs estudiosos d'Andorra. El resultat era d'una qualitat tècnica molt deficitària, en relació amb els criteris actualitzats dels anys 1970. El MI Consell General va decidir començar un mapa que pogués servir a les necessitats de la població. La triangulació general, l'anivellament general, la cartografia a escala 1:10.000 i el mapa a escala 1:50.000 foren encomanats a Treballs Públics amb el suport del *Cabinet Rollin&Gallot* de Marsella. El control i la revisió es van confiar al Servei Topogràfic Federal suís, país que tenia experiència provada en confecció de mapes en territori de muntanya. El 1970 es va realitzar la triangulació geodèsica, enllaçada

► 1977. Mapes a escala 1:50.000 i 1:10.000 (19 fulls)

amb França i Espanya, per servir de base a la representació del territori andorrà en mapes. A continuació, es van fer vols per fotografiar sistemàticament tot el país i per disposar, així, dels parells fotogramètrics per restituir la topografia. Es va crear l'Anivellament General d'Andorra. Després d'un treball de camp exhaustiu i de les corresponents revisions, l'any 1976 es van publicar els plànols oficials a escala 1:10.000 (en 19 fulls) i, el 1977, el mapa a escala 1:50.000 (un sol full). Per primera vegada, Andorra disposava d'un mapa modern i precís del conjunt del territori. El coneixement del territori també fa sobirania.

Els topònims dels mapes van impulsar el recull sistemàtic de noms de tots els indrets del país, mitjançant unes comissions de coneixedors locals que, amb el secretari de cada comú, recollien i gravaven els diferents noms locals per a llacs, rius, termes, pics, valls, camins i cabanes.¹⁶ Aquesta base general permeté abordar seguidament els plànols topogràfics a escala 1:1.000 i 1:500 per representar tots els nuclis urbans consolidats al fons de les valls. Aquesta escala permetia fer projectes de construcció per a l'equipament del territori: vies de comunicació, conduccions d'aigua, clavegueram, línies elèctriques i altres.

Més endavant es van provar de delimitar les diverses fronteres nacionals o de parròquies. Es va demostrar que era molt difícil –com ho és encara ara– i que depassava la competència tècnica. Les fronteres exteriors es van recollir de la cartografia dels països veïns, amb supervisió parcial d'experts locals andorrans. Les delimitacions de parròquia es van encallar en diversos límits en què les respectives comissions de rodalies locals no es pogueren posar d'acord. Penso que al final només van quedar clars dos límits: el del conjunt de Sant Julià, Andorra i Escaldes; i el del conjunt de la Massana, Ordino, Canillo i Encamp. Encara queden pendents moltes concòrdies. Les úniques parròquies *superficiales* foren les d'Ordino i la Massana.

16. Les Comissions de Toponímia estaven formades per tres o quatre persones coneixedores locals, el secretari del Comú, un membre del *cabinet R&G* francès i Jaume Riba, de TP del MICG, que situava el nom sobre una foto i li donava una classificació (que després servia també per al tipus de lletra en el mapa).

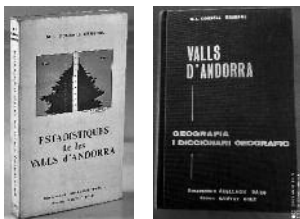
El cadastre i el registre de la propietat

El coneixement precís de les propietats i dels propietaris és una de les bases de l'Estat modern per poder aplicar una fiscalitat més justa i eficient, alhora que preserva la propietat de cadascú.

TP va estudiar com funcionaven aquestes administracions públiques, tant en els sistemes jurídics jacobins (França, Espanya, Mònaco, San Marino) com en països petits amb sistemes jurídics germànics (Liechtenstein, Suïssa). Es va fer un escandall del total de parcel·les que hi podia haver en les 4.500 ha de propietat particular, i de les dificultats i del cost que podia representar l'aixecament topogràfic precís de totes les propietats rústiques del país. Crec que el projecte apuntava a una estimació de cost total de cinc-cents milions de pessetes de l'època (al canvi actual, tres milions d'euros). En aquell moment la xifra es considerava important, però es proposava distribuir-la en deu anys. Tot i que la proposta no va prosperar, ara algun propietari defensaria que s'hagués avançat quaranta anys, per garantir millor la seva propietat.

Les publicacions, les estadístiques i la toponímia

Entre l'any 1973 i 1977, Bonaventura Adellach va participar a la política andorrana com a Conseller general, elegit per la parròquia de la Massana. Aleshores va creure convenient que el 1977 es divulgessin les estadístiques¹⁷ aplegades per TP sobre geografia física, climatologia, població, comunicacions viàries, circulació, consum de carburants i algunes dades d'urbanisme. El país tenia 468 km², el Coma Pedrosa era el pic més elevat (2.942 m), l'estany de Juclar era el llac més gran (21,3 ha) i la població censada el 1976 era de 28.500 habitants.

1977. *Estadístiques de les Valls d'Andorra*
1976. *Toponímia*

Complementàriament, es publicaren la *Geografia* i el *Diccionari Geogràfic* de les Valls d'Andorra i la *Geografia Escolar de les Valls d'Andorra*, per difondre millor tota aquesta abundant documentació.

La toponímia –els noms dels llocs– té una importància cultural molt gran, perquè sovint la manera de conèixer un lloc es remunta als primers pobladors del país. La preparació dels mapes va propiciar la recollida de més de quatre mil noms que estaven en el coneixement íntim de persones molt singulars. La majoria d'aquestes persones ja ens han deixat, i els seus descendents, en allunyar-se de la terra, n'haurien perdut la memòria ancestral. La forma d'escriure els noms recollits verbalment en el català normalitzat la va revisar una comissió lingüística formada per Enric París, Antoni Morell i Ramon Ganyet i, finalment, la va supervisar Albert Manent, president de la Societat d'Onomàstica de Catalunya.

Les estacions d'esports d'hivern i la protecció de la natura

Com s'havia fet en altres llocs del Pirineu, el Comú d'Encamp l'any 1964 va acordar una primera concessió sobre les pistes del Pas de la Casa; i, a la mateixa època, el Comú de Canillo va acordar la concessió de les pistes de Soldeu. La durada era per a 70 anys. En el mateix sentit, l'any 1972, el Comú de la Massana va acordar la concessió de les pistes d'Arinsal. El mateix any es van signar protocols d'acord per a concessions al Forn de Canillo; el 1973, a Mereig, Montaup i la vall del Riu, també a Canillo; i el Comú d'Ordino tenia intencions de concedir la vall de Sorteny. Totes les últimes propostes es van acompanyar de projectes d'urbanització i, afortunadament, cap va prosperar.

L'any 1971, Bonaventura Adellach va presentar a la Junta de Serveis Públics una *Memòria tractant de les estacions d'esports d'hivern* i la forma de canalitzar aquell potencial de neu des del Consell General, respectant l'autonomia de cada parròquia. La nova cartografia, preparada els anys

17. ADELLACH, GANYET: *Estadístiques de les Valls d'Andorra*. Consell General. Març de 1977.

posteriors, també estava destinada a l'estudi de l'aprofitament de la neu.

L'Honorable Comú de la Massana va sol·licitar el 1976 ajuda i col·laboració al MI Consell General per als equipaments de la zona esquiable del bosc de Pal. Treballs Públics s'encarregà, per compte del Comú, de preparar els plànols topogràfics, els estudis de neu i l'avantprojecte, amb l'ajuda dels experts francesos Phillippe Caillat i Gilbert Cretin. L'accés fins al planell de la Caubella, la construcció d'un edifici de serveis ben equipat i el primer equipament de remuntadors del bosc de Pal es van efectuar entre els anys 1980 i 1982, quan es va inaugurar el camp de neu.

La nova concepció de l'esquí, directament gestionat pel sector públic, sense aprofitament urbanístic per recuperar plusvàlues de terrenys i edificis residencials, fou innovadora i replicada immediatament pel camp de neu d'Arcalís, de l'Honorable Comú d'Ordino. La inauguració es va fer la mateixa temporada hivernal, per Pasqua de 1983. La millora de l'accés fou en aquest cas més complicada, per la major distància i pel problema de les allaus.

La protecció de la natura hi era present, tant en la concepció general com en l'execució de les obres. El valor ambiental del paisatge i del territori és un dels principals actius turístics i patrimonials de la muntanya. Malauradament, la pressió de transformar la muntanya per dedicar-la exclusivament a l'esquí, descuida el valor de la natura i causa danys irreparables sobre els sòls, les aigües, la fauna i la biodiversitat dels espais sensibles de moltes zones. I molt difícilment hi ha correccions de reversió dels desastres produïts, sinó que, de forma progressiva, es van colonitzant els espais que foren patrimoni de moltes generacions d'andorrans. En alguns indrets, la màxima aspiració es limita a construir un parc d'atraccions, amb

inversions elevades de dubtosa sostenibilitat econòmica. Lamentablement, l'espai no és infinit i s'ha de compartir amb altres orientacions ambientalment més respectuoses amb la natura.

Epíleg

Durant deu anys Treballs Públics del MICG va contribuir a la modernització de l'Administració andorrana en un context de canvi econòmic i social molt rellevant. Les necessitats d'obra pública eren molt evidents però l'estructura territorial encara no estava del tot ajustada a la projecció del futur. Les obres públiques han tingut moltes evolucions en els últims cinquanta anys, i cal veure com les transformacions inicials influïren en la progressió posterior. La dècada de 1970 també va ser un moment de canvi cap a les tecnologies digitals, primer molt tímidament i després acceleradament. Els plànols, els mapes, els projectes, els pressupostos, han sofert una revolució en les formes i en la qualitat, però els principis bàsics que va iniciar l'Administració andorrana crec que no han variat gaire. L'urbanisme i l'ordenament territorial són conceptes que encara ara potser no s'han conjugat prou. Durant molts anys, els drets de propietat no volien admetre cap limitació per combinar el benefici individual amb la utilitat pública; i així es podia perjudicar l'interès general per absència d'una legislació reglamentada de l'expropiació de terrenys.

Les tensions socials van passar al terreny de la política a finals de la dècada de 1970 i, durant una quinzena d'anys, la reforma de les institucions andorranes va conduir cap a un nou estadi governat per la Constitució de 1993. L'Administració també s'ha adequat als sistemes de govern constitucionalista de l'entorn i, molt de pressa, s'han creat nous serveis i ocupat més funcionaris.